

מפרט הלכתי תריס-אור

א. מנגנון הפעולה ואופן השימוש

מנורת תריס-אור היא מנורת שולחן, המיועדת לשימוש בשבת עם אפשרות תמרון בין הארה לחשיכה. המנורה כוללת תריס שנפתח ונסגר בקלות ובאופן ידני-מכני, ובכך ניתן לחשוף או להסתיר את האור, ללא כל פעילות חשמלית. כדי להשתמש בתריס-אור בשבת, יש להדליק את הנורה לפני כניסת השבת, לפעילות רצופה במהלך כל השבת, או לחילופין לפעילות חלקית באמצעות שעון שבת. כאשר הנורה דולקת, ניתן להסתיר אותה באמצעות התריס.

הנורות הן נורות לד בעלות צריכת חשמל נמוכה מאוד, ובלאי נמוך מאוד, כך שהפעלתן כל השבת ברצף אינה כרוכה בעלות ניכרת. הנורות אינן מתחממות משמעותית, כך שאין חשש לסיכון או נזק בכיסוי ממושך שלהן.

ב. דיון הלכתי

1. מוקצה

הפוסקים דנו מתי שייך איסור **מוקצה בטלטול מכשירי חשמל**. המסקנה העולה מדברי רוב הפוסקים, ומקובלת גם על מכון צומת, היא שהאיסור שייך דווקא במוצרים הכוללים נורת להט ולא בשאר מוצרי חשמל, וקל וחומר כשדרך העולם לטלטל את המוצרים וכך אופן השימוש בהם, שיש להתיר זאת, כפי שהתבאר שם.

אופן הפעולה של נורת לד שונה לחלוטין מנורת להט, ואינו כולל התלהטות. בנוסף, הזזת המנורה לצדדים, וכן סגירת ופתיחת התריס, הן מרכיבים בסיסיים של דרך השימוש בה. לפיכך, אין איסור מוקצה בטלטול מנורת תריס-אור, וזאת בדומה לטלטול שעון יד, הנהוג על ידי כל בית ישראל, למרות שהשעון כולל תצוגה תמידית באמצעות תאורה. מלבד זאת, רוב הטלטולים של המנורה נעשים לצורך גופה (שיפור וכיוון התאורה) או מקומה (צורך להשתמש במקום כשהוא פנוי מהמנורה, ונראה שבכלל זה צורך בחושך¹), דבר המותר אף בכלי שמלאכתו לאיסור.²

ב.ב. חשש לחיצה על הכפתור

ככל מנורה, גם מנורת תריס-אור כוללת כפתור הפעלה. יש לברר, האם יש לאסור את הפתיחה והסגירה של התריס, מחשש להחלפה בינה ובין לחיצה על הכפתור. שאלה זו קשורה לשאלה העקרונית, כיצד לנהוג במצבים מתחדשים, שאין להם התייחסות בדברי חז"ל והפוסקים.³ בשאלה עקרונית זו, כתבו הפוסקים

¹ שו"ת אגרות משה (או"ח ה, כג): 'מותר לטלטל גם נר חשמל לצורך גופו ומקומו. ובנוגע למה שנכלל בהיתור לצורך מקומו, נראה שגם (אם) צריך שהמקום שעליו הולך האור (כעת) יהיה חשוך, נמי מקרי צורך מקומו'.

² רמב"ם (שבת כה, ג), שו"ע (או"ח שח, ג).

³ יודגש כי החשש להטיית הנר, שהוזכר בדברי חז"ל והיווה בסיס לאיסור קריאה לאור הנר, שונה במהותו מהחשש להפעלה וכיבוי של תאורה חשמלית, ולכן מקובל להלכה שאין להחיל אותו על שימוש בתאורה חשמלית (עיי' משנ"ב רעה, ב שהקל אפילו בתאורה שאינה חשמלית, כל שאין בה חשש ממשי להטיה. על פיו, ובקל וחומר מדבריו, הקלו פוסקים רבים בתאורה חשמלית, צוינו בפסקי תשובות סי' רעה הערה 3), וכן פשט המנהג, לקרוא לאור תאורה חשמלית,

שאחר חתימת התלמוד, אין לנו סמכות לגזור גזירות חדשות.⁴ במקרים בהם האדם יודע על עצמו שהוא עלול להיכשל – עליו כמובן לנקוט באמצעים שימנעו זאת, ולעיתים כשהחשש למכשול גדול, נקיטת אמצעים שירחיקו ממנו עשויה אף להוות חיוב.⁵ לפי יסודות אלו, נמצא שאין לאסור את השימוש במנורה בשבת, שכן אין מדובר בחשש מובהק למכשול, וכפי שעלה גם מבירור עם אנשים שרגילים להשתמש בה בשבת. בפרט אין חשש למכשול, כשרגילים להשתמש במנורה זו רק לשבת ולא לימות החול.

בנוסף, יש סמכות לפוסקים לאסור דברים שפוגעים בצביון השבת, משום עובדין דחול.⁶ עם זאת, בנידוננו, כבר הסכימו פוסקים רבים ומרכזיים להתיר, וכדלהלן, ומשעה שיצא הדבר בהיתר, כבר אין לחשוש בו משום עובדין דחול.

3. מראית עין

איסור מראית עין חל על דברים המותרים מצד עצמם, אך נראים למסתכל כדברים האסורים.⁷ לאור זאת, יש מקום לבחון על שייכותו במנורת תריס-אור, מחשש שהסתרת האור וחשיפתו יראו ככיווי והדלקה. נראה שיש להקל בדבר, מכמה סיבות:

(א) בפוסקים מבואר שכל שהדבר המותר נעשה רווח ומוכר בציבור, כך פוחת החשש שהוא ייראה כאסור.⁸ כיום, מנורת תריס-אור ודומותיה מיוצרות בכמויות רבות, והשימוש בהן רווח, במגזר הפרטי ובמגזר הציבורי.

(ב) אף שנאמר בגמרא⁹ שאיסורי מראית עין חלים גם בחדרי חדרים, אין על כך הסכמה,¹⁰ וראשונים רבים¹¹ לא קיבלו זאת להלכה, והקלו בחדרי חדרים.

(ג) פוסקים רבים כתבו שאין בכלל האיסור אלא מה שנאסר במפורש בגמרא ובראשונים, ולא מציאות חדשה שרק יש בה חשש מראית עין.¹²

(ד) מלבד כל זאת, כיום מצוי מאוד שנורות מכל הסוגים ומודלקות ונכבות במהלך השבת באופן אוטומטי, באמצעות **שעון שבת**, שהשימוש בו רווח ומוכר היטב, וכן באמצעות מנגנוני **בית חכם** שמתוכננים כך שהנורות יודלקו ויכבו בשבת באופן אוטומטי, ללא כל תלות במעשי האדם בשבת.

לאור כל זאת, נראה שאין בשימוש במנורה חשש מראית עין.

מבלי לחשוש להטיה. אמנם דעת החזו"א ומעט פוסקים נוספים להחמיר בכך (ראו חוט שני, שבת ד, פרק פד ע"פ ע"פ-9; ופסקי תשובות שם, ובהערה 4).

להרחבה נוספת באפיון המצבים שאליהם מתייחס איסור הקריאה לאור הנר, ובבחינת שייכותו בתאורה חשמלית, ראו: דניאל לוי, בדין מנורת הלוגן עם עמעם בשבת, אורות עציון כד (תשנ"ד) עמ' 58-74. נושא המאמר שם, הוא בחינת הדמיון והשוני שבין הטיית נר לשינוי עוצמת התורה בשבת. בנידוננו, מדובר בכפתור פשוט שמדליק או מכבה, ואין בו אפשרות שינוי עוצמה.

⁴ ראו: רא"ש (שבת ב, טו), מגיד משנה (חמץ ומצה ה, כ), אנציקלופדיה תלמודית (ערך גזרה, הערות 163-167).

⁵ ראו במאמרו של הרב אבשלום שניידר: בענין תליית משמרת בשבת ובענין עובדין דחול, עוז ואורה ז (תש"ע), עמ' רמז-רמט.

⁶ על גדרי איסור זה, ראו במאמרו של הרב אוהד פיקסלר: הגדרת איסורי 'עובדין דחול', המעין 209 [נד, ג] (ניסן תשע"ד) עמ' 37-44.

⁷ להרחבה, ראו אנציקלופדיה תלמודית (ערך חשד; מראית העין).

⁸ רא"ש (הל' כלאי בגדים, ז), טוש"ע (יו"ד רצח, א), ויעוין עוד באנציקלופדיה תלמודית (שם, הערות 745-748).

⁹ שבת סד, ב; קמ"ב.

¹⁰ שם.

¹¹ קובצו באנציקלופדיה תלמודית (שם, הערה 270; ושם בהערה 271 נמנו האוסרים, ובכללם הרי"ף והרא"ש והרמב"ם).

¹² ראו אנציקלופדיה תלמודית (שם, הערות 212-221).

ואכן הבן איש חי התיר שימוש במנורת שבת בעלת תריס, אם כי מדובר במנורה שקבועה במקומה.¹³ את השימוש במנורת תריס-אור התיר הרב יצחק יוסף,¹⁴ ומוצרים דומים אושרו על ידי הרב לוי יצחק הלפרין.¹⁵

ג. קהל יעד

המוצר מיועד לכל בית בישראל.

ד. הנחיות שימוש

יש להפעיל את המנורה לפני שבת, ולהימנע מלחיצה על כפתור ההפעלה והכיבוי בשבת.

ה. לקריאה נוספת

עלון עומק הפשט 295 (פרשת וארא תשפ"א), בנושא: 'כיסוי שבת לעמפי'

¹³ בא"ח, שנה שניה, וירא, כו: 'יניחו הנר בתוך חלון עמוק העשוי בכותל, ויעשו לחלון דלת, ובעת תשמיש יסתום הדלת ולא יראה אור הנר בחדר, ואחר תשמיש יפתחנו'.

¹⁴ מכתב למכון צומת בעניין אור-לי, י' טבת תשס"ו [עדיין לא פורסם].

¹⁵ בכתובת: <https://katzr.net/81ea84>.